ناوړه دودونه

او په افغانستان کې د ښځو پر وړاندې د تاو تریخوالی د له منځه وړلو قانون تطبیق

© UNAMA

UNAMA

افغانستان کې د ملګرو ملتونو مرستندویه پلاوی

OHCHR

د بشري حقونو لپاره د ملګرو ملتونو د عالي کمشنري دفتر

افغانستان، کابل – د ۲۰۱۰ کال د دسمبر ۹ مه

لنډیز

ناوړه دودونه (یا زیان رسوونکی عنعنې او رواجونه) – لکه د ماشومانو ودول، په شخړو کې د نجونو ورکول، په کور کې په اجباری توګه ایسارول، بدل، او د ناموس په نامه وژنه – د دې سبب ګرځي چې په ملیونونو افغانی ښځې او نجونې کړاو، شرم او تجرید سره مخ شي. د داسې دودونو بنیاد په افغاني ټولنه کې د ښځو د موقف او رول په هکله تبعیض آمیزه نظریې او عقاید دي. ډیری افغانان، د ځینو دیني مشرانو په ګډون، دا ډول ناوړه دودونه د اسلام د ناسم تعبیر او تفسیر په وسیله پیاوړي کوي. په زیات شمیر داسې حالاتو کې دا ډول دودونه د شرعي قانون او د داخلي او نړیوالو قوانینو سره مطابقت نه کوي، خو د ښځو حقوق تلف کوي.

په ۵۶ مخونو کې د یوناما د بشري حقونو د څانګې رپوټ چې " ناوړه دودونه او د ښځو پر وړاندې د تاو تریخوالي د له منځه وړلو د قانون تطبیق" نومیږي، ځانګړي دودونه درج کوي چې په افغانستان کې د ښځو او نجونو حقوق پایمالوي، او د داسې دودونو پر وړاندې د افغانستان د اسلامي جمهوریت غبرګون او ځواب څرګندوي او د ختمولو لپاره یې سپارښتنې وړاندې کوي. د یوناما د بشري حقونو څانګې د پراخه تحقیق او ګڼ شمیر مرکو له لارې چې د ۲۰۱۰ کال په ترڅ کې د افغانستان په ۲۹ ولایتونو کې د ډیرې ښځو، نارینه و، حکومتي چارواکو، دیني مشرانو، د ښځو د حقوقو او مدني ټولنې فعالینو او ټولنیزو ګروپونو سره تر سره شوي وي، دا جوته کړې ده چې دا ډول ناوړه دودونه د هیواد په هر ځای کې او په مختلفو ټولنو کې په بیلابیلې کچې، په ښاري او هم په کلیوالو ټولنو کې، او په ټولو ملیتونو کې شته دي. رپورټ دا څرګندوي چې دا ډول دودونه د دې له کبله چې حکومت نه شي کولای چې د ښځو او نجونو له حقوقو څخه ساتنه وکړي، لا پیاوړي شوي. رپورټ د ښځو پر وړاندې د تاو تریخوالي د له منځه وړلو قانون پر تطبیق ټینګار کوي چې په هغې کې ډیری ناوړه دودونه جرم او د سزا وړ ګڼل شوي. رپورټ دا هم په ګوته کوي چې ډیری ناوړه دودونه هم د افغانستان د قوانیونو له مخې جرم ګڼل کیږي او هم د شرعي قانون سره مطابقت نه لري او په دې اړه د ښځو پر وړاندې د تاو تریخوالي د له منځه وړلو د قانون مربوطه مادې د شرعي قانون د مکمل کوونکو اصولو سره بیانوي. د مختلفو حقوقي او اسلامي ماهرینو سره مباحثې او مشورې د شرعي قوانینو د اصولو د تحلیل په برخه کې د یوناما د بشري حقونو څانګې سره مرسته کړې.

همدا شان د ناوړه دودونو د زیات رواج او هم له منځه وړلو په برخه کې د دیني مشرانو، د ټولنې مشرانو او سپین ږیرو او د شخړو د حل عنعنوي میکانیزمونو رول هم په ګوته شوی دی. دا رپورټ د ناوړه دودونو په هکله د ټولنو نظریې هم وړاندې کوي تر څو چې د حکومت، دیني مشرانو، ټولنو او نړیوالو مرستدویو له خوا د تدابیرو طرح او عملي کول لا ښه کړي څو چې داسې دودونه له منځه یوسي.

د ۲۰۰۹ کال د اګست په میاشت کې، حکومت د ښځو پر وړاندې د تاو تریخوالي د له منځه وړلو قانون نافذ کړ چې که چیرې په بشپړه توګه عملي شوی وای، نو ناوړه دودونه به یې له منځه وړای وای. د ښځو پر وړاندې د تاو تریخوالي د له منځه وړلو قانون غواړي چې ټول هغه دودونه، عنعنې او کړنې له منځه یووړل شي چې د ښځو پر وړاندې د تاو تریخوالي سبب ګرځي او د اسلام د سپیڅلي دین سره په مغایرت کې دي. دا قانون د نورو زیانمنوونکو کړنو سربیره، د واده په مقصد د ښځو پیرل او پیرودل، اجباري واده، د قانوني عمر نه دمخه واده، اجباري تجرید او ایسارول، د ښځو مجبورول دې ته چې ځان ته اور وروااچوي، تعلیم، کار او روغتیایي خدمتونو ته د لاسرسي څخه محرومول غیر قانوني ګڼي. دا قانون د حکومت اوو وزارتونو ته وقایوي تدابیر توضیح کوي چې وکړای شي د ښځو پر وړاندې د تاو تریخوالي د مخنیوي لپاره عالي کمیسیون جوړ او په کار واچوي.

د ښځو پر وړاندې د تاو تریخوالي د له منځه وړلو قانون د ښځو د قانوني حقوقو د ساتنې په لاره کې یو ستر قدم دی. په عین حال کې د یوناما د بشري حقونو څانګه په دې قانون کې څو ضعفونه هم په ګوته کوي، لکه د ناموس په نامه جرمونه، د جنسي تیري واضح تعریف چې په ښکاره توګه یې له زنا (له واده پرته جنسي مقاربت چې د اسلامي قانون له مخې جرم دی) څخه بیل کړي، او د دې ضرورت چې یو مصدوم کولای شي چې یو قضایي اقدام پیل کړي او یا دوام ورکړي. د دې اندیښنو با وجود، د یوناما د بشري حقونو څانګه او ګڼ شمیر د ښځو د حقوقو افغاني مدافعان په دې عقیده دي چې د موجوده قانون په هکله پوهاوي لوړول او د دې قانون د بشپړ تطبیق لپاره کار کول اوس مهال ډیره بیړنی اړتیا

ده چې د ښځو او نجونو حقوق وساتل شي. په عین حال کې دا هم منې چې ممکن د نوموړی قانون بیا کتنه او تعدیل ضروری وی تر څو وکړای شي چې په بشپړه توګه د ښځو د حقوقو تضمین وکړای شي.

د یوناما د بشری حقونو څانګې وموندل چې په اکثرو حالاتو کې د قانون تطبیقوونکې چارواکې نه غواړی یا نشی کولای چې هغه قوانین تطبیق کړی چې د ښځو د حقوقو ساتنه کوی او په حقیقت کې همدا د دوی اقدام نه کول دی چې اجازه ورکوی چې ناوړه دودونه دوام پیدا کړی. د یوناما د بشری حقونو څانګې دا جوته کړه چې سره له دی چې پولیس او عدلی ارګانونه د ښځو پر وړاندی د تاو تریخوالی د له منځه وړلو قانون څخه خبریږی، دوی په ملی کچه د قانون د تطبیق د څرنګوالی په هکله لا زیاتی لارښوونی او مرستی ته اړتیا لری. په زیات شمیر کلیوالو او لیری ولایاتو کې، ټولنی او حکومتی مأمورین د د ښځو پر وړاندی د تاو تریخوالی د له منځه وړلو قانون په هکله معلومات نه لری او دا قانون نه تطبیقیږی.

د یوناما د بشری حقونو څانګه یادوی چې ناوړه دودونه د اسلامی لارښوونو سره مطابقت نه لری، خو د اسلامی عقایدو ځانګړی تعبیر څخه د داسی ناوړه دودونو د توجیه لپاره کار اخیستل کیږی. اسلام د افغانستان په اساسی قانون کې مرکزی ځای لری، او دا ریپورټ دا بیانوی چې د شرعی قانون له مخی اجباری واده، د شخړو د حل په خاطر د نجونو ورکول او داسی نور ګڼ شمیر کړنی منع دی. د یوناما د بشری حقونو څانګه وړاندیز کوی چې حکومت دی د شرعی قانون د جامع تعبیر وړاندی کولو په برخه کې مخکښ واوسی تر څو وښایی چې هغه حقوق چې په ملی او نړیوالو قوانینو کی یی ضمانت کیږی د اسلام بنیادی لارښوونی بشپړوی.

د بدو تر عنوان لاندی د شخړو د حل په خاطر د نجونو ورکول په افغانستان کې د ښځو پر وړاندی د تاو تریخوالی تر ټولو شدید شکل دی. د یوناما د بشری حقونو څانګې وموندل چې د بدو ورکول سره له دی چې د افغانستان قوانینو له مخی غیر قانونی عمل دی، په ټول هیواد کې او د ټولو ټولنو په منځ کی رواج لری. د بدو د پراخه رواج سره سره، ګڼ شمیر نارینه او ښځی چې مرکې ورسره شوی وی، د دی عمل پر وړاندی شدید مخالفت څرګندوی. په فاریاب ولایت کې ښځو د یوناما د بشری حقونو څانګې ته وویل چې هغه انجونی چې په بدو کې ودیږی "هیڅکله د نوی کورنی له خوا د احترام وړ نه وی ځکه چې دوی دغه انجلی د هغه نارینه سره تړلی ګڼی چې مجرم دی او دا انجلۍ هم مجرمه بلل کیږی. او د انتقام اخیستلو د وسیلی په حیث د دی انجلۍ سره لکه د وینځی چلند کیږی. او کله کله دا انجلی مجبوروی چې د خارویو سره په غوجل کې و اوسی".

د یوناما د بشری حقونو څانګی د ټول هیواد په کچه بحثونو او د ثبتو شوو دوسیو د تحلیل له لاری دا وموندله چې په افغانستان کې زیاتره ودونه اجباری وی ځکه چې د ښځې آزاده او آګاهانه موافقه په کې موجوده نه وی. اجباری ودونه په افغانستان کې بد، بدل، په کم عمر کې ودونه (چې طبیعتاً اجباری وی)، او د کونډو مجبورول دی ته چې د خپل مړ شوی میړه خپلوانو سره واده وکړی، په بر کې نیسی.

د انجونو ودول له ۱۶ کلنی څخه دمخه، او په محدوده پیمانه په ۱۵ کلنۍ کې، د افغانستان د قوانینو له مخی منع دی. خو لا هم د ډیرو کم عمره انجونو ودول د هیواد په ټولو برخو کې او په ټولو ملیتونو کې ډیر عام دی. سره له دی چې رسمی ارقام موجود نه دی، د یوناما د بشری حقونو څانګه ښئی چې نیمایی افغانی انجونی مخکی له ۱۵ کلنی څخه ودیږی. د ماشومانو د ودولو د پراخه دود سره سره، ټولو نارینه او ښځو چې د دی ریپورټ په موخه د یوناما د بشری حقونو څانګې ورسره مرکی کړی، د ماشومانو ودول په هیواد کی د یو جدی ناوړه دود په توګه وپیژندل.

په پراخه کچه ښودل شوی دی چې د ماشومانو د ودولو پایلی د دوی روغتیا، تعلیم او نورو ښیګڼوته زیان رسوونکی وی چې دا زیان بیا د اوږدی مودی لپاره اثر غورځوی. افغانستان په نړۍ کی د میندو د مړینی تر ټولو لوړه کچه ښئی او داسی مړینی زیاتره په هغو میرمنو کی واقع کیږی چې له ۱۶ کلونو څخه کم عمر کی واده شوی وی.

زیات شمیر افغانانو دا موضوع چې کورنی باید د خپلو زامنو د واده لپاره لوړ ولور ورکړی، د یو ناوړه دود په توګه وپیژندل. د افغانستان د شدید فقر په اوسنی حالت کی لوړ ولور د اجباری ودونو، د انجونو پلورلو او د کورنی تاو تریخوالی لوړی کچی سبب ګرځی. کله کله نارینه د دی له کبله چی د واده د قرضونو د خلاصولو لپاره باید د کلونو کلونو لپاره کار وکړی، د نا امیدۍ احساس کوی.

د یوناما د بشری حقونو څانګی هیڅ قانونی او دینی بنسټ د ښځو د ګرځېدو راګرځېدو په برخه کی محدودیت په هکله چی د ښځو حقوق نقض کوی، نه دی موندلی. د ولسی جرګی یوه غړی وایی چی "ما ته اخطارونه راکړل شول چی باید کار و نه کړم، ځکه چی له کور څخه بهر د ښځو کار کول ناروا دی او د شریعت له مخی منع دی. کومه تنخواه چی زه اخلم هغه حرامه ده او زه باید کور کی کښېنم"

د یوناما د بشری حقونو څانګی د ناموس تر نامه لاندی وژنو قضیی درج کړی دی چی معمولاً وژل شوی کسان ښځی وی چی د یو یا څو تنو خپلوانو له خوا چی په دی باور دی چی کورنۍ ته یی شرم اړولی دی، وژل شوی دی. هغه څه چی شرم ګڼل شوی اکثراً د ښځو تیښته له اجباری واده یا د کوم نارینه سره نا روا اړیکی وی. دا رپورټ سپارښتنه کوی چی د افغانستان د جزاء قانون کی دی د ناموس تر عنوان لاندی وژنو د سزا کمول حذف کړای شی.

د ناوړه دودونو تر ټولو خواشینی کوونکی پایلی د ځان سوزولو پیښی دی چی د افغانستان په ځینو سیمو کی مخ پر زیاتیدو دی. هغه ډاکټر چی په افغانستان کی د سوزیدلو ناروغانو د یواځینی اختصاصی روغتون مشر دی توضیح کوی چی د ځان سوزولو اساسی علت اجباری ودونه دی. "کم عمره انجونی زړو نارینه و ته واده کیږی، یا ورباندی پلورل کیږی او یا هم د میړو او حتی ایپنو سره تبادله کیږی... د خاوند یا خواښی له خوا د فشار له امله دوی کله کله ملا یا د ټولنی شورا ګانو ته ورشی او له هغوی نه مرسته وغواړی، خو هلته هم هغوی د شرم او ښکنځلو سره مخ شی."

پولیس او قضایی ارګانونه اکثراً د هغه قانون په تطبیق کی پاتی راځی چی د ښځو حقوقو ته درناوی کوی، او د دی پر ځای چی په بیطرفه توګه عدالت تأمین کړی، خاصی کړنلاری اختیاروی. دوی اکثراً داسی قضیی تعقیبوی چی په هغی کی ادعا کیږی چی ښځو پر ټولنیزو نورمونه تیری کړی دی او کله چی ښځی دی ارګانونو ته د تاو تریخوالی یا د ماشومانو د ودولو په هکله رپورټ ورکوی، نو دوی وایی چی دا د خلکو "خصوصی معاملی" دی. دا وضعیت د ګڼ شمیر هغه ښځو له خوا بیان شوی چی په زندانونو کی د "د اخلاقی جرایمو" په نامه بندیانی دی. کله چی فرهنګی او ټولنیز شرایط ښځو ته د دی اجازه نه ورکوی چی د ناوړه دودونو پر وړاندی مخالفت وکړی، او یا له تاو تریخوالی څخه خلاصی شی، نو دوی کله کله له کور څخه تښتی. "له کور څخه تیښته" د افغانستان د قوانینو له مخی جرم نه دی. خو سره له دی هم د قانون پلی کوونکی چارواکی اکثراً هغه انجونی چی له کور څخه وتښتی ونیسی، تر عدلی تعقیب لاندی یی راولی او بندیانی یی کړی او اتهام ورباندی "د زنا قصد لرل" ولګوی. ډیری مطالعی رپورټ ورکوی چی په زندانونو کی نیمایی بندیانی ښځی (تخمیناً ۳۰۰ تنه) په "اخلاقی جرایمو" تورنی دی.

د بیلګی په توګه، په جلال آباد کی پولیس یوه ۱۷ کلنه انجلۍ هغه وخت ونیوله او بندی یی کړه چی هغه یی د یوه هوټل په یوه خونه کی یواځی وموندله او پر هغی یی دا تور ولګاوه چی د زنا قصد یی درلود. د یوناما د بشری حقونو څانګی دا وموندله چی هغه انجلۍ دی ته مجبوره کړای شوی وه چی باید په ۱۳ کلنۍ کی واده وکړی او له تعلیم څخه محرومه شی، او بیا د خسرانو له خوا ورسره بد چلند کیده او ورته اجازه نه ورکول کیده چی له کور څخه بهرلاړه شی او حتی خپله کورنۍ وويني.

د یوناما د بشری حقونو څانګی د حکومت له خوا د ناوړه دودونو پر وړاندی غبرګون په برخه کی ځینی پرمختیاوی هم ثبت کړی دی. دولتی چارواکو کله کله د داسی انجونو حمایت کړی چی د اجباری واده پر وړاندی یی اعتراض کړی. د بیلګی په توګه، د ۲۰۰۹ کال په دسمبر کی یوی ۱۲ کلنی انجلۍ د هغی پریکړی سره مخالفت وکړ چی هغه یو ۶۰ کلن سړی ته د ۲ کلنی په عمر کی ورکړل شوی وه. لس کاله وروسته کله چی هغه سړی وغوښتل چی نوره دی خبره رسمی شی او انجلۍ دی هغه ته ورواده کړی، نو انجلۍ انکار وکړ او ویی ویل چی هغه نه غواړی چی د یوه ۷۰ کلن سړی ښځه شی. کورنۍ هغه پیسی چی سړی دوی ته د دی معاملی لپاره ورکړی وی بیرته ورکړی او پولیس دواړو ته اخطار ورکړ چی دوی نه شی کولای چی انجلۍ په زوره واده کړی.

د یوناما د بشری حقونو څانګی وکتل چی سره له دی چی ناوړه دودونه د اسلامی بنسټیزو عقایدو سره مطابقت نه کوی، ځینی د ټولنی مشران او دینی رهبران داسی ناوړه دودونه تقویه کوی. ګڼ شمیر افغان نارینه و او ښځو چی د دی رپورټ په موخه ورسره مرکی وشوی، وویل چی د ناوړه دودونو د ختمولو لپاره تر ټولو ښه لاره دا ده چی دینی مشرانو ته تعلیم

او ټرېننګ ورکړای شي. دوی وویل چې د دیني مشرانو درونډ او د احترام وړ غږ کولای شي چې کلیوالو ټولنو ته توصیه وکړي چې ناوړه دودونه د ښځو پر وړاندې یو تبعیض دی او د اسلامي قانون سره مطابقت نه کوي.

ځینو دیني مشرانو د ښځو د حقوقو په پلوۍ هم خبرې کړې دي. په ۲۰۱۰ کال کې ښځو د نړیوالې ورځې په مناسبت په جلال آباد کې یو جوړ شوي کنفرانس کې د ننګرهار ولایت ۱۵ تنو علماو وویل چې باید علما د ناوړه دودونو په برخه کې عامه پوهاوي ته وده ورکړي. د یوناما د بشري حقونو څانګې داسې دیني علماء هم وموندل چې د بدل په توګه ودول او د لوړ ولور اخیستل یې تقبیح کول.

د ښځو پر وړاندې د تاو تریخوالي د له منځه وړلو قانون د مناسب تطبیق لپاره باید د قانون پلي کوونکو ادارو د پرسونل ظرفیت لوړولو او زیانمنو شوو وګړو ته د خدماتو رسولو په برخه کې زیاته پانګونه وشي. د ښځو پر وړاندې د تاو تریخوالي د له منځه وړلو قانون پر اساس د عاملینو متهم کول او سزا ورکول ښایي له داسې اعمالو څخه د دوی د منع کولو سبب شي. په عین حال کې، باید د افغانستان خلک په دې خبر شي چې داسې قانون شته او ناوړه دودونه جرم ګڼي. د ناوړه دودونو د ټولنیزو منفي او ناوړه پایلو په هکله د هیواد په کچه د افغاني ټولنو د پوهاوي لوړول هم لازمي دي. مدني ټولنې سره باید د داسې مسائلو د څارنې، عامه پوهاوي او عدالت غوښتنې یا advocacy فعالیتونو په برخه کې مرستې وشي.

د یوناما د بشري حقونو څانګه په دې باور ده چې تر هغې چې ښځې او انجونې د داسې کړنو سره مخ دي چې هغوی ته د زیان، تحقیر او شرم سبب ګرځي او اساسي بشري حقونه یې نقض کوي، د ښځو د حقوقو د تحقق په برخه کې به ډېر لږ پرمختګ ممکن وي چې تدوام ولرلای شي. د افغانو ښځو د حقوقو تحقق – لکه د سولې، پخلاینې او بیا پیوستون روانې پروسې په شمول په ورځنیو چارو کې د دوی برخه اخیستل، په کافي اندازه روغتیایي خدماتو او د تعلیم او کار کولو فرصتونو ته د دوی لاسرسی – یواځې د کاغذ پر مخ قانوني او بنیادي تحفظ نه غواړي بلکه په کافي اندازه تطبیق او په عمل کې دا ډول تحفظ یې تر هغې لا هم مهم دی. د یوناما د بشري حقونو څانګه پر افغان حکومت، دیني مشرانو، ټولنو، مدني ټولنې او نړیوالو مرستندویو غږ کوي چې د ناوړه دودونه له منځه وړلو او بې له کوم تأخیر څخه د ښځو پر وړاندې د تاو تریخوالي د له منځه وړلو قانون د تطبیق لپاره دې ټول ممکنه تدابیر ونیسي.

اساسي سپارښتنې

- **د افغانستان اسلامي حکومت** باید په لوړه کچه، د جمهور رئیس په شمول، په ښکاره او دوامداره توګه تأکید وکړي چې د ښځو د حقوقو پرمختګ او ساتنه په ټول افغانستان کې د سولې، بیا پیوستون او پخلاینې یوه نه بیلیدونکې برخه او د هیواد د سیاسي، اقتصادي او امنیتي ستراتیژیو مرکزي ستن ده.
- حکومت باید د افغانستان د ښځو لپاره د ملي کاري پلان تطبیق تسریع کړي، په ځانګړې توګه دې د ښځو پر وړاندې د تاو تریخوالي د له منځه وړلو قانون لپاره یوې ملي ستراتیژۍ ته وده ورکړي او عملي یې کړي. د یو بیړني اقدام په توګه، جمهور رئیس کولای شي سم له واره فرمان صادر کړي چې هغه ښځې او نجونې چې "له کور څخه د تیښتې" په جرم بندیانې شوې دي خوشې کړي چې د افغاني قوانینو له مخې جرم نه دی (معمولاً هغه ښځې چې له کوره وتښتي د زنا په نیت لرلو متهمې کیږي).
- **ستره محکمه او لویه څارنوالي** دې ټولو محاکمو او څارنوالیو ته دې هدایات صادر کړي چې د ښځو پر وړاندې د تاو تریخوالي د له منځه وړلو قانون تطبیق کړي. پولیس او څارنوالان باید د قانون سره سم د ناوړه دودونو په برخه کې ټول هغه شکایتونه درج کړي چې د د ښځو پر وړاندې د تاو تریخوالي د له منځه وړلو قانون له مخې جرم ګڼل شوي، او څارنوالي دې د داسې قضیو پلټنې او عدلي تعقیب سم له واره پیل کړي.
- **د عدلیې وزارت** دې د ښځو په وړاندې د تاو تریخوالي د مخنیوي لپاره عالي کمیسیون سره یو ځای د قانون تطبیق کوونکو ټولو مأمورینو ته د ښځو پر وړاندې د تاو تریخوالي د له منځه وړلو قانون د تطبیق په برخه کې، د اجباري او د ماشومانو ودونو او د شخړو د حل په مقصد په بدو کې د انجونو د ورکولو د تشخیص، پلټنو او عدلي تعقیب په شمول، د ظرفیت د لوړولو په خاطر روزنیز پروګرامونه برابر کړي.
- **دیني مشران** دې د حج او اوقافو او د ښځو چارو وزارت سره یوځای دې د ملایانو، امامانو او دیني ښوونکو لپاره د ښځو پر وړاندې د تاو تریخوالي د له منځه وړلو قانون په هکله د پوهاوي زیاتولو روزنیز پروګرامونه جوړ کړي. دیني مشران او علما باید د ناوړه دودونو په هکله چې د اسلامي هدایاتو او اصولو سره مطابقت نه

لړی عوامو ته خبری وکړی او د شریعت متخصصینو سره دی د اسلام او د ښځو د حقوقو په هلکه آزاد بحثونه پیل کړی.

- **نړیوال مرستندویان** دی د حکومت او مدنی ټولنی هغه ابتکارونه پیاوړی کړی چی موخه یی د ښځو پر وړاندی د تاو تریخوالی د له منځه وړلو قانون تطبیق او د افغانستان د ښځو لپاره د ملی کاری پلان د تطبیق لپاره هڅی دی.

ټولی سپارښتنی

د افغانستان اسلامی حکومت ته

- په لوړه کچه، د جمهور رئیس په شمول، باید په ښکاره او دوامداره توګه تأکید وشی چی د ښځو د حقوقو پرمختګ او ساتنه په ټول افغانستان کی د سولی، بیا پیوستون او پخلاینی یوه نه بیلیدونکی برخه او د هیواد د سیاسی، اقتصادی او امنیتی ستراتیژیو مرکزی ستن ده.
- د هغو ناوړه دودونو عدلی تعقیب او څارنی په شمول چی د قانون له مخی د سزا وړ ګڼل شوی، د ښځو پر وړاندی د تاو تریخوالی د له منځه وړلو د قانون په کافی اندازه تطبیق؛ د زیانمنو شوو وګړو لپاره د خدماتو او د ښځو پر وړاندی د تاو تریخوالی د مخنیوی عالی کمیسیون پیاوړی کول.
- د افغانستان د ښځو لپاره د ملی کاری پلان د تطبیق تسریع کول، په ځانګړی توګه د ښځو پر وړاندی د تاو تریخوالی د له منځه وړلو قانون لپاره یوی ملی ستراتیژی ته وده ورکول او عملی کول.
- جمهور رئیس سم له واره کولای شی چی فرمان صادر کړی چی هغه ښځی او نجونی چی "له کور څخه د تیښتی" په جرم بندیانی شوی دی خوشی کړی چی د افغانی قوانینو له مخی جرم نه دی (معمولاً هغه ښځی چی له کوره وتښتی د زنا په نیت لرلو متهمی کیږی).
- جمهور رئیس کولای شی په ملی کچه د مباحثو یوه لړۍ پیل کړی چی د شرعی قانون او د افغانستان د بشری حقونو نړیوالو مسئولیتونو جامع تفسیر او تعبیر وړاندی کړی.

د عدلیی وزارت

- د داخله وزارت په مرسته دی ډاډ ورکړی چی پولیس او څارنوالان د ښځو پر وړاندی د تاو تریخوالی د له منځه وړلو قانون، د هغه ناوړه دودونو په هکله چی د قانون له مخی د سزا وړ ګڼل شوی د ټولو شکایاتو د درج کولو، او د مؤثرو پلټنی او عدلی تعقیب له لاری، تطبیق کړی.
- د ښځو په وړاندی د تاو تریخوالی د مخنیوی لپاره عالی کمیسیون سره یو ځای د قانون تطبیق کوونکو ټولو مأمورینو ته د ښځو پر وړاندی د تاو تریخوالی د له منځه وړلو قانون د تطبیق په برخه کی، د اجباری او د ماشومانو ودونو او د شخړو د حل په مقصد په بدو کی د انجونو د ورکولو د تشخیص، پلټنو او عدلی تعقیب په شمول، د ظرفیت د لوړولو په خاطر روزنیز پروګرامونه برابر کړی.
- د تاو تریخوالی هغو ښکار شوو وګړو ته دی حقوقی مرستی برابری کړی چی د ښځو پر وړاندی د تاو تریخوالی د له منځه وړلو قانون له مخی خپل شکایتونه درج کوی.
- سپارښتنه دی وکړی چی ولسی جرګه دی د جزاء د قانون ۳۹۸ ماده، چی د ناموس په نامه وژنو ته سزا ته تخفیف ورکوی، بیرته وګرځوی.
- د ستری محکمی او ولسی جرګی سره دی د واده اجباری راجستر کول په نظر کی ونیسی چی خاوند او میرمن څخه غواړی چی باید د یوی ثبت کوونکی مرجعی حضور ته د واده لپاره حاضر شی.
- ولسی جرګی ته دی سپارښتنه وکړی چی د نارینه او ښځو دواړو لپاره د واده قانونی سن تعدیل او حد اقل ۱۸ کاله یی وټاکی چی د بشر د حقونو د برابرئ د نړیوال ستاندارد ضمانت کوی.
- د ستری محکمی او د لوی څارنوالی سره دی د هغو قوانینو بیا کتنه په نظر کی ونیسی چی د ښځو حقوق متأثره کوی تر څو چی د دی قوانینو مطابقت د ملی او نړیوالو ستاندارډونو سره ډاډمن کړای شی. په هر ډول بیا کتنه کی دی د افغانستان د مدنی ټولنی برخه اخیستنه ډاډمنه کړی. د داسی بیا کتنو څخه وروسته دی د هغو قوانینو تعدیل یا بیرته ګرځول وغواړی چی د بشری حقونو د ډاډمنولو سره مطابقت نه کوی.

- د ښځو پر وړاندې د تاو تریخوالي د له منځه وړلو قانون بیا کتنه او د هغې د تطبیق د وړتیا ارزونه دې پیل کړي تر څو د ممکنه تعدیلونو ځای تشخیص کړای شي. د بیلګې په توګه، د ۳۹ مادې تعدیل ته دې پاملرنه وکړي چې مشخص کوي چې عدلي تعقیب د متضرره شوي شخص د شکایت پر اساس پیل کیږي، په داسې حال کې چې باید څارنوال ته هم اجازه ورکړل شي چې یوه قضیه پیل کړای شي.
- ډاډ دې ورکړي چې هغه قانون چې د رسمي عدلي سیستم او د شخړو د حل غیر رسمي میکانیزمونو (لکه جرګه او شورا) تر منځ د اړیکو مشخص کولو لپاره وړاندې شوي دي، د ښځو پر وړاندې د تاو تریخوالي د له منځه وړلو قانون په شمول د ملي قوانینو سره مطابقت ولري او دودیز میکانیزمونه د بشري حقونو څخه سرغړونې ته پرې نه ږدي.

ستره محکمه او لویه څارنوالي

- ټولو محاکمو او څارنوالیو ته دې هدایات صادر کړي چې د ښځو پر وړاندې د تاو تریخوالي د له منځه وړلو قانون تطبیق کړي او ورسره دې د دې قانون څخه د استفادې په هکله، د جرایمو د نورو قوانینو سره د دې قانون د د اړیکو په شمول، مشخصې لارښوونې وکړي.
- د اساسي قانون د ۱۳۰ مادې په نظر کې نیولو سره دې د "اخلاقي جرایمو" تر نامه لاندې د ښځو نیول، عدلي تعقیب او سزا ورکولو قانوني بنسټ ته بیا کتنه وکړي. د سترې محکمې عالي شورا باید د "له کور څخه تېښتې" د "جرم" په هکله خپله قضایي فیصله تجدید کړي تر څو چې دا فیصله د اساسي قانون د تضمیناتو، ملي قوانینو او شریعت او د دولت د بشري حقونو د نړیوالو مسئولیتونو سره برابره شي.

د ښځو د چارو وزارت

- ښځو ته دې مشخصې مرستې ورسوي چې د پولیس او څارنوالیو سره د ناوړه دودونو په هکله خپل شکایتونه درج کړي.
- د ښځو پر وړاندې د تاو تریخوالي د مخنیوي ملي او ولایتي کمیسیونو ته دې کافي مرستې ورسوي؛ په ټولو ولایاتو کې دې ولایتي کمیسیونونه جوړ کړي او د هغوی په مؤثره توګه فعالیت لپاره دې د ټرېننګونو برابرولو په شمول لازم تدابیر ونیسي.
- د ښځو پر وړاندې د تاو تریخوالي د له منځه وړلو قانون په هکله د پوهاوي زیاتولو په خاطر دې په ملي کچه د ښځو او نارینه و سره کمپاینونه په لار واچوي تر څو چې خلک د ښځو پر وړاندې تاو تریخوالي او د ښځو د حقونو په برخه کې حساس او ویښ شي او په دې کې دې کلیوالو سیمو ته ځانګړې توجه وکړي.
- د عامې روغتیا او معارف وزارتونو سره یو ځای دې د سرپناه ، رواني – ټولنیز حمایت، طبي درملنې او تعلیم ته لاسرسي د برابرولو له لارې هغو ښځو او انجونو ته مرستې برابرې کړي چې د ناوړه دودونو له کبله زیانمنې شوي دي.

د کورنیو چارو وزارت

- د ښځینه پولیسو د جذبولو په شمول دې په پولیسو کې د کورنیو د ستونزو په وړاندې د غبرګون واحد پیاوړي کړي.

د حج او اوقافو وزارت

- ملایانو، امامانو او دیني ښوونکو ته دې د ښځو د حقوقو او د ښځو پر وړاندې د تاو تریخوالي د له منځه وړلو قانون په هکله د پوهاوي د زیاتولو په موخه روزنیز پروګرامونه جوړ او تطبیق کړي.
- د شرعي قانون پر بنیاد دې داسې مواد ترتیب او وړاندې کړي چې د ښځو پر وړاندې د تاو تریخوالي د له منځه وړلو قانون تکمیل کړي او ملاتړ یې وکړي.

د اطلاعاتو او فرهنګ وزارت

- پر کلیوالی ټولنو د ځانګړی تمرکز سره دی د ښځو پر وړاندی د تاو تریخوالی د له منځه وړلو قانون، د ښځو پر وړاندی تاو تریخوالی او د هغی د نتایجو په هکله د عامه پوهاوی د زیاتولو په موخه راډیویی او ټلویزیونی پروګرامونه تولید او خپاره کړی.

د عامی روغتیا وزارت

- د هغو ښځو او انجونو لپاره دی چی د ښځو پر وړاندی تاو تریخوالی څخه زیانمن شوی ځانګړی پروګرامونه او وړیا علاج برابر کړی.
- د میندو او ماشومانو پر مړینه باندی د ماشومانو (د کم عمر انجونو) د ودولو د اثر په برخه کی دی معلومات راغونډ او تحلیل کړی.

د معارف او لوړو زده کړو وزارتونه

- د هلکانو او انجونو ښونځیو لپاره دی داسی نصاب او مواد جوړ او ترتیب کړی چی د ماشومانو ودولو په شان د ناوړه دودونو قانونی منع کولو په شمول، د ښځو پر وړاندی تاو تریخوالی په ګوته کوی.
- کورنیو سره د مادی مرستو کولو په شمول په ښونځیو کی د انجونو د ساتلو پروګرامونه پیاوړی کړی.

د مالیی وزارت

- د ښځو چارو، حج او اوقافو، عدلیی، عامی روغتیا، اطلاعاتو او فرهنګ، معارف او لوړو زده کړو وزارتونو ته دی په کافی اندازه مالی امکانات برابری کړی تر څو چی دوی وکړای شی چی د ښځو پر وړاندی د تاو تریخوالی د له منځه وړلو قانون له مخی خپل مسئولیتونه سر ته ورسولای شی.

دینی مشرانو ته

- د مربوطه وزارتونو سره یوځای (لکه د ښځو چارو او د حج او اوقافو وزارت) دی د ملایانو، امامانو او دینی ښوونکو لپاره د ښځو د حقوقو او د ښځو پر وړاندی د تاو تریخوالی د له منځه وړلو قانون په هکله روزنیز پروګرامونه جوړ کړی.
- د شرعی قانون پر بنیاد دی داسی مواد ترتیب او وړاندی کړی چی د ښځو پر وړاندی د تاو تریخوالی د له منځه وړلو قانون تکمیل کړی او ملاتړ یی وکړی.
- د ښځو چارو وزارت سره یوځای دی د ښځو پر وړاندی د تاو تریخوالی د له منځه وړلو قانون، د ښځو پر وړاندی تاو تریخوالی او دهغی پایلو په هکله د پوهاوی زیاتولو ملی کمپاین کی مرسته وکړی او په دی کی دی کلیوالو سیمو ته ځانګړی توجه وکړی.
- جمهور رئیس سره دی مرسته وکړی چی په ملی کچه پر اسلام او د بشر حقونو د مباحثو یوه لړی پیل کړی.
- پر ستره محکمه دی غږ وکړی چی د هغو ښځو د نیولو، عدلی تعقیب او جزا ورکولو قانونی بنیاد ته بیا کتنه وکړی چی په "اخلاقی جرایمو" تورنی وی، او "له کور څخه تیښتی" د "جرم" په هکله دی خپل هدایت بیا نوی کړی.

مدنی ټولنی (د بشری حقونو او ښځو سازمانونه، او د افغانستان د بشری حقونو خپلواک کمیسیون) ته

- د ښځو پر وړاندی د تاو تریخوالی د له منځه وړلو قانون تطبیق دی تشویق کړی، او د عدلی تعقیب په شمول دی د حکومتی ادارو له خوا د دی قانون د تطبیق د څرنګوالی کتنه او څارنه وکړی او په هکله دی یی په عامه کچه ریپورټ ورکړی.
- ښځو ته دی مشخصی مرستی ورسوی چی د پولیس او څارنوالیو سره د ناوړه دودونو په هکله خپل شکایتونه درج کړی.

- د ټولنيزو رسنيو، مشرانو او شورا ګانو سره يوځای دی د جوماتونو، د حج او اوقافو وزارت، او د ښځو چارو وزارت له لاری دينی مشرانو او د ټولنو رهبرانو ته د ښځو د حقوقو، د ښځو پر وړاندی تاو تريخوالی، او ناوړه دودونو په هکله روزنيز پروګرامونه عملی کړی.
- په هره حکومتی پروسه کی چی هدف يی د قوانينو بيا کتنه وی او په هغی کی د ښځو پر حقوقو اثر غورځی، د مدنی ټولنی فعاله برخه اخيستنه دی ډاډمنه کړی.
- حکومت دی تشويق کړی چی د جزاء د قانون ۳۹۸ ماده بيرته وګرځوی چی د ناموس په نامه وژنی په صورت کی د جرم حکم له منځه وړی.
- حکومت دی تشويق کړی چی ټولی هغه ښځی خوشی کړی چی د "اخلاقی جرم" تر عنوان لاندی نيول شوی دی، او هغه قضايی فيصله دی نوی کړی چی "له کور څخه تيښته"، "جرم " بولی.

نړيوالو مرستندويو ته

- د چارواکو د روزنی، په ملی کچه د عامه پوهاوی کمپاينونو، او د ښځو پر وړاندی د تاو تريخوالی د له منځه وړلو ولايتی کميسيونو سره مرستو په شمول دی د حکومت هغو ابتکارونو ملاتړ لا زيات کړی چی موخه يی د ښځو پر وړاندی د تاو تريخوالی د له منځه وړلو قانون تطبيق دی.
- د افغانستان د ښځو لپاره د کاری پلان د تطبيق په برخه کی دی د حکومت ملاتړ وکړی، په ځانګړی توګه د ښځو پر وړاندی د تاو تريخوالی د له منځه وړلو قانون د تطبيق لپاره د ملی ستراتيژی د ودی او عملی کولو په برخه کی.
- د ولاياتو څارنواليو سره د تخنيکی مرستو پروګرامونو ته دی وسعت ورکړی، په ځانګړی توګه د ښځو پر وړاندی د تاو تريخوالی د له منځه وړلو قانون د تطبيق په موخه.
- د ماشومانو ودولو او نورو ناوړه دودونو د له منځه وړلو په موخه دی د حکومت او مدنی ټولنی ابتکارونو ته مشخصی مرستی برابری کړی.
- د ښځو پر وړاندی د تاو تريخوالی د له منځه وړلو قانون له مخی د ناوړه دودونو د غير قانونی والی په هکله دی د عامه پوهاوی پراخه کمپاينونو سره مرستی وکړی.
- د ښځو د حقوقو او د ښځو پر وړاندی د تاو تريخوالی د له منځه وړلو قانون په هکله د نارينه و د پوهاوی د زياتولو لپاره پروګرامونو سره دی مرستی وکړی.
- ملايانو او دينی ښوونکو لپاره پر شريعت، بشری حقونو او ناوړه دودونو له منځه وړلو باندی دی د حکومت او مدنی ټولنی تعليمی پروګرامونو حمايت وکړی.
- هغو پروګرامونو ته دی وسعت ورکړی چی له کورنيو سره مادی مرستی کوی چی انجونی يی په ښوونځيو کی پاتی شی.
- هغو پناه ځايونو سره دی مرستی زياتی کړی چی د تاو تريخوالی ښځينه مصدومينو ته پناه ورکوی. ډاډمنه دی کړی چی د ټولو پناه ځايونو ښه مديريت کيږی او د هغو ښځو د حيثيت د خونديتوب تضمين کوی چی ورسره مرسته شوی ده.
- پر جمهور رئيس دی غږ وکړی چی ټولی هغه ښځينه بنديانی (له محاکمی څخه مخکی او يا مجرمی ګڼل شوی) خوشی کړی چی د "اخلاقی جرم" د ارتکاب په تور نيول شوی دی.
- پر حکومت دی غږ وکړی (ټولی حکومتی اداری) چی د هغو ملی قوانينو بيا کتنه وکړی چی د ښځو حقوق متأثره کوی تر څو د بشری حقونو د ملی او نړيوالو ضمانتونو سره يی مطابقت ډاډمن کړی.